

La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB): 50 anys de servei públic i de suport a l'ensenyament i la recerca (1972-2022)

MARTA CIVIL I SERRA

Tècnica Superior de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Marta.Civil@uab.cat

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7288-4998>

MARTA RIAL PAN

Bibliotecària de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Marta.Rial@uab.cat

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-8044-0844>

TERESA SANTOS PRADOS

Gestora de la col·lecció de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

Teresa.Santos@uab.cat

Article rebut el 2/7/23 i acceptat el 9/10/23

Com citar:

Civil i Serra, M., Rial Pan, M. i Santos Prados, T. (2023). La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB): 50 anys de servei públic, al suport de l'ensenyament i la recerca (1972-2022). *Quaderns del CAC*, 49, 27-36.

doi: <https://doi.org/10.34810/qcac49id420785>

Resum

La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), nascuda fa 50 anys i estretament vinculada a la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) —degana dels estudis de comunicació a Catalunya—, ha evolucionat com a actor actiu per als estudiants, docents, investigadors, periodistes i la societat en general, al compàs de la digitalització.

L'article que presentem es proposa d'aprofundir en l'evolució d'aquest equipament i en el coneixement de les seves col·leccions, que l'han convertit en un referent en l'àmbit de les biblioteques universitàries i també en matèria de suport a l'ensenyament i a la recerca científica especialitzada en comunicació. La qualitat i la singularitat dels seus fons ens permeten, al mateix temps, entendre la història d'una època i d'un país.

Paraules clau

Biblioteques universitàries, recerca en comunicació, formació en comunicació, pensament crític, humanitats digitals, innovació.

Abstract

The Communication Library and General Newspaper Archives at the Autonomous University of Barcelona (UAB), founded 50 years ago and closely tied to the Faculty of Communication Studies (UAB) —the longest-standing communication studies programme in Catalonia— has evolved to become a key actor for students, teachers, researchers and journalists, and for society in general, keeping pace with digitalisation.

This article sets out to further explore the evolution of this facility and the knowledge in its collections, both of which have made it a benchmark in the arena of university libraries and in support for teaching and scholarly research specialising in communication. The quality and uniqueness of the holdings also provide a glimpse into a time period and a country.

Keywords

University libraries, communication research, communication training, critical thinking, digital humanities, innovation.

1. Introducció

Les biblioteques universitàries han estat tradicionalment adscrites a institucions d'educació superior, amb unes característiques pròpies, basades en la fusió de tres elements fonamentals: un equip humà especialitzat per atendre i acompanyar l'ampli ventall de persones usuàries, uns fons bibliogràfics i documentals singulars que permeten la

transformació d'informació en coneixement i un equipament específic que garanteixi la preservació en unes condicions ambientals òptimes. Les biblioteques universitàries també han estat una font per al desenvolupament de recerques científiques, articles periodístics i suport a la docència i als plans d'estudis, amb un impacte directe no només durant l'etapa d'estudis de grau, màster o doctorat, sinó també en la formació i l'aprenentatge al llarg de la vida.

Aquest article que presentem té com a objecte d'estudi la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), que al llarg dels seus primers cinquanta anys d'existència (1972-2022) s'ha convertit en un veritable motor, impuls i acompanyament a la recerca, el desenvolupament, la transferència i la innovació en l'àmbit de les ciències de la comunicació.

Tot i que definir què abraça el concepte de ciències de la comunicació en profunditat seria objecte d'un altre article, sí que podem apuntar que per ciències de la comunicació entenem el conjunt de disciplines científiques adscrites a les ciències socials que estudien i analitzen el fenomen de la comunicació en sentit ampli, des de la comunicació social fins al periodisme, passant per la història de la comunicació, la comunicació institucional, el màrqueting, la publicitat, les relacions públiques, la comunicació audiovisual, el cinema, els mitjans de comunicació, les polítiques de comunicació o l'economia de la comunicació, per citar-ne alguns exemples.

Amb el pas dels anys, la interdisciplinarietat i l'evolució de la transformació digital han obligat també a ampliar la mirada a altres matèries que d'origen ens poden fer pensar que són més pròpies de les enginyeries i de la informàtica, com les tecnologies de la informació i la comunicació, els videojocs i, més recentment, la intel·ligència artificial, però que també tenen un component que les apropa, indiscutiblement, a la comunicació social.

La investigació que presentem en aquest article té un doble objectiu: d'una banda, analitzar el canvi que ha protagonitzat aquesta biblioteca universitària, nascuda com a equipament públic obert a la societat i que evoluciona per adaptar-se a les necessitats contemporànies dels usuaris i usuàries als quals es dirigeix, i, de l'altra, presentar els seus fons documentals i estudiar-ne les característiques principals.

Pel que fa a les col·leccions, el pilar fonamental el constitueixen els materials de suport a la docència i l'aprenentatge. A través de la coordinació entre el professorat i l'equip humà de la biblioteca, s'aconsegueix incorporar a la col·lecció tota la bibliografia necessària per seguir les assignatures impartides des de la facultat. Es tracta d'una aposta institucional, a consciència, per oferir igualtat d'oportunitats entre l'alumnat.

Aquesta col·lecció bàsica més orientada a la docència i l'aprenentatge es complementa i s'enriqueix amb els fons especials provinents de donatius institucionals o personals, documents que permeten preservar i difondre la història i la cultura i que tenen en la singularitat el seu valor principal.

En ambdós casos es tracta d'eines que permeten especialitzar-se millor, contrastar la informació i adquirir els coneixements i habilitats necessaris per aprendre a ser crítics amb la informació, pel que fa tant al seguiment adequat durant el període de formació universitària com al futur exercici professional.

Per aproximar-nos al nostre objecte d'estudi hem tingut en compte, en primer terme, la col·lecció completa que forma part de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), a la qual hem pogut accedir per la vinculació laboral de les autores.

A juliol del 2023, aquesta col·lecció completa està formada per 138.016 llibres, 17.547 tesis doctorals i treballs de recerca, 29.263 documents audiovisuals i gràfics i 18.878 títols de publicacions periòdiques i revistes de comunicació, a més de la col·lecció de documents en format digital, en constant creixement (Servei de Biblioteques UAB, 2023).

En un segon nivell, ens hem basat en fonts primàries, amb sis entrevistes personals a professionals vinculats amb la història de la biblioteca i hemeroteca.

En primer lloc, Miquel de Moragas i Spà, catedràtic honorari del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura (UAB); fundador de la Facultat de Ciències de la Comunicació i de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB); degà de la facultat (1978-1980, 1982-1984), i vicerector de Recerca (UAB) (1985-1989). També va ser fundador i primer director del Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB) (1988-2009) i de l'Institut de la Comunicació (InCom-UAB) (1997-2009), dues institucions amb permanent vincle de col·laboració amb aquesta biblioteca i hemeroteca universitàries. L'any 2019 feu donatiu del seu fons personal a la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB).

També hem entrevistat Enric Marín, actual degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) i secretari general de l'Autònoma durant els anys 1998-2002; Jaume Soriano, coordinador de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB); Tomàs Fabregat, cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB); Oskar Hernández-Pérez, gestor de l'Hemeroteca General (UAB), i Martín Becerra, professor de la Universidad Nacional de Quilmes (Argentina), que aporta la seva experiència com a usuari de la biblioteca i hemeroteca durant els seus anys de formació predoctoral a la UAB, a finals dels anys noranta. A més a més, hem consultat fonts secundàries (bibliogràfiques i hemerogràfiques documentals), recollides a l'apartat de referències.

Per al desenvolupament de l'article, hem estructurat el text en quatre apartats principals. El primer està dedicat als antecedents i el context històric que van permetre la creació d'aquest equipament universitari públic, pioner a Catalunya. El segon se centra en els fons propis de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). A continuació, el tercer es focalitza en l'evolució d'aquest equipament com a centre obert als usuaris. Finalment, el quart i darrer apartat, de conclusions, també fa l'esforç de detectar els reptes de futur principals, en un entorn canviant, on les biblioteques universitàries es converteixen en espais de trobada i, alhora, poden ser entorns que faciliten les formacions innovadores i d'aprenentatge servei.¹

2. Antecedents i context històric

La Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) neix el 6 de juny del 1968, en un context social de revolta continguda, marcat per l'inici del tardofranquisme i els anhels de llibertat i democràcia liderats per intel·lectuals i estudiants universitaris que actuaven

a contracorrent, buscant els espais buits que deixava la censura i mirant també com defugir el control ideològic, els límits que imposava el règim i la influència que, al mateix temps, exercia l'Església en els diversos nivells del sistema educatiu.

A partir de la vertebració de les primeres quatre facultats (Lletres, Medicina, Ciències i Ciències Econòmiques), en vigor des del curs 1968-1969, la UAB va anar augmentant l'oferta de facultats amb nous ensenyaments universitaris oficials, de manera progressiva, primer amb estudis en diverses dependències de Barcelona i, posteriorment, amb el trasllat al campus de Bellaterra, a Cerdanyola del Vallès, que va marcar la identitat d'aquesta nova universitat pública, que ja es va consolidar fora de l'entorn urbà.

2.1 La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), espai per al foment de la investigació especialitzada

Amb la fundació de la Facultat de Ciències de la Informació (UAB) el curs 1971-1972, s'implanta la llicenciatura de Periodisme, que, per primera vegada, passa a ser ensenyament universitari oficial, gràcies al Decret 2478/1971 del Ministerio de Educación y Ciencia (BOE, 16-10-1971). A la pràctica, aquesta nova oferta educativa suposarà la desaparició progressiva dels estudis que des del 1964 ofería l'Escola de Periodisme de l'Església a la Institució Cultural del Centre d'Influència Catòlica.²

Un any més tard, el 1972, naixien, d'una banda, l'Hemeroteca i la Biblioteca de Comunicació i, de l'altra, la llicenciatura de Publicitat, a la mateixa facultat, que inicialment havia ocupat unes dependències al carrer de les Egipcíaques de Barcelona (darrere de la Biblioteca de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, al barri del Raval) i que, a partir del mateix curs 1972-1973, ja es traslladaria al campus de Bellaterra (Moragas i Spà, 1992 i 2021).

Era una oportunitat per dibuixar una nova universitat pública que anhelava viure en democràcia, plural, amb una mirada posada a Europa, en models educatius sobretot de les universitats franceses, alemanyes, britàniques i italianes, i també de l'altra banda de l'Atlàntic, sobretot de Colòmbia, Mèxic, el Brasil, l'Argentina, Xile i el Perú.

En l'àmbit de la investigació, també hi havia la voluntat d'aprendre de centres de recerca de referència, com el Centro Internacional de Estudios Superiores de Comunicación para América Latina (CIESPAL), creat a Quito (Equador) per l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) el 1959; aquest centre es va convertir en model a seguir, per la seva recerca sobre comunicació col·lectiva, l'impacte en el desenvolupament regional del territori i l'esforç per bastir ponts entre els coneixements pràctics de periodistes professionals i la producció teòrica i acadèmica de professors i investigadors. La vinculació amb membres d'associacions acadèmiques també va afavorir la projecció internacional de la Facultat de Ciències de la Informació de l'Autònoma i, per extensió, de la Biblioteca i l'Hemeroteca, des del primer moment.

La possibilitat dels estudiants de fer pràctiques curriculars a l'Hemeroteca era una oportunitat d'adquirir experiència professional en un context en el qual hi havia més estudiants que no pas mitjans on poder fer pràctiques.

"L'Hemeroteca va néixer com a servei auxiliar a la pràctica periodística que estaven fent els alumnes de llicenciatura, i això va permetre fer-la créixer en diversos gèneres periodístics", recorda Miquel de Moragas i Spà, fundador de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) i també de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca (UAB). Per a ell, un dels aspectes més rellevants va ser la possibilitat de crear una biblioteca i una hemeroteca des de zero i decidir, amb base científica i acadèmica, quines publicacions calia comprar, per anar-ne construint els fonaments, amb la mirada posada a poder garantir i mantenir col·leccions senceres al llarg del temps (Moragas i Spà, 2023).

El primer llibre que es va comprar per a la Biblioteca de Comunicació va ser *El espíritu del tiempo*, d'Edgar Morin, un volum dedicat a l'anàlisi dels mitjans de comunicació i la cultura de masses, escrit per un dels fundadors dels estudis interdisciplinaris de la comunicació. Per a Miquel de Moragas i Spà, l'elecció d'aquesta obra comportava en si mateixa una reflexió i una decisió acadèmica, perquè era un llibre "mal vist en aquell temps per la sociologia més acadèmica i oficial". Quant als diaris, "l'encàrrec consistia a anar cada matí a un quiosc de la Rambla [de Barcelona] i comprar-hi la premsa diària per a l'Hemeroteca: els diaris de Barcelona i també *Le Monde*, *l'International Herald Tribune* i *The Times*, entre d'altres. Aquests exemplars que anàvem enquadrant formen part del fons de l'actual gran hemeroteca de la UAB" (Moragas i Spà, 2010).

La diversitat de gèneres periodístics és un factor que va ser clau, i que avui ens ajuda a entendre la qualitat i el valor actuals de la Biblioteca i Hemeroteca, respecte d'altres biblioteques universitàries de comunicació. "Encara que en un principi pogué semblar estrany, entraven aquí també publicacions més enllà dels diaris d'informació general i les revistes científiques, com la premsa especialitzada del cor, de viatges, d'automoció o la premsa local i comarcal. Són àmbits que potser no tenen una consulta intensiva, però que gràcies a l'esforç de definició d'aquell moment s'han pogut conservar. I cal dir que, gràcies a disposar d'aquest fons, a la UAB, amb el pas dels anys, s'han defensat tesis [doctorals] sobre premsa del cor i també premsa de proximitat" (Tomàs Fabregat, cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), a Civil i Serra, 2020).

Si per als investigadors de l'àmbit de la medicina, la química o la física, els laboratoris plens de provetes eren els seus espais d'experimentació, "les biblioteques, per als investigadors de les Humanitats i les Ciències Socials, eren el nostre laboratori, per fer política científica" (Moragas i Spà, 2019). Així doncs, la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca (UAB) va ser un gran referent sobretot per als investigadors llatinoamericans que venien de visita temporal o feien estades de recerca al campus i

dedicaven part del seu temps a investigar a la sala de consulta. “En canvi, els investigadors europeus tenien altres influències teòriques i accés a tendències editorials europees de París i Milà; però no recordo haver estat en cap biblioteca universitària a Europa, ni a la de Lugano (Suïssa), que tingués un fons llatino-europeu com el nostre; perquè a les altres biblioteques universitàries europees només hi trobaves producció europea i potser, només en algun cas, producció nord-americana” (Moragas i Spà, 2023).

Entre el 1972 i el 1987, la Facultat de Dret va acollir la Biblioteca de Comunicació i l'aleshores anomenada Hemeroteca (UAB): inicialment, a la primera planta, i després, a la planta baixa. A partir del 1987, es van traslladar al soterrani del nou edifici de la Facultat de Ciències de la Informació, un equipament que també incloïa aules, laboratoris per a les pràctiques redaccionals i platós de ràdio i televisió, i que a partir del 1994 canviaria el nom pel de Facultat de Ciències de la Comunicació (Berrio, 1997; Moragas i Spà, 2021).

La formació de periodistes i publicitaris durant els anys setanta i vuitanta del segle xx va suposar la consolidació del model professional periodístic i acadèmic, que es va equiparar amb el d'altres àmbits laborals de les ciències socials i les humanitats que ja disposaven de reconeixement universitari previ, com el dret, les ciències polítiques, les ciències econòmiques, la història o les filologies.

En aquest context universitari, la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB era l'única facultat que impartia estudis universitaris de comunicació a Catalunya (Periodisme, des del 1971-1972, i Publicitat, des del 1972-1973; uns estudis, aquests últims, que vint anys més tard passarien a denominar-se Publicitat i Relacions Públiques).

A partir del curs 1992-1993, la UAB ampliaria l'oferta als estudis de Comunicació Audiovisual, el mateix curs que la Universitat Pompeu Fabra encetava els seus ensenyaments de les tres llicenciatures clàssiques de la comunicació: Periodisme, Comunicació Audiovisual i Publicitat i Relacions Públiques.³ Va ser un moment històric en el qual, a escala institucional, es va intentar crear una biblioteca unificada de comunicació a Catalunya, entre totes les universitats, però no es va aconseguir: la Universitat Pompeu Fabra i, darrere seu, altres universitats, van voler crear la seva pròpia biblioteca, però aquesta idea es va traduir en un intent fallit, tal com recorda Miquel de Moragas i Spà (2023).

Si tornem a l'oferta educativa de l'Autònoma, no podem oblidar que la Facultat de Ciències de la Comunicació també acabaria impartint els estudis de segon cicle de la llicenciatura de Documentació, a partir del curs 1999-2000, per un període concret de deu anys.

Amb la incorporació a l'espai europeu d'educació superior (EEES), el 2010, la facultat fa la transició per convertir les tres llicenciatures en els graus de Periodisme, Comunicació Audiovisual i Publicitat i Relacions Públiques, i a partir del curs 2019-2020 amplia l'oferta amb els graus de Comunicació Interactiva i de Comunicació de les Organitzacions.

El creixent fons documental hemerogràfic i bibliogràfic de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), però, havia despertat, a mitjans dels anys noranta, una nova necessitat al campus: l'espai reservat a la Biblioteca i Hemeroteca s'estava quedant petit, i la pràctica diària feia imprescindible crear un nou edifici que permetés recollir les necessitats, pensant no només en el present, sinó sobretot en el futur. Aquesta petició va ser defensada i aprovada com una de les línies prioritàries de l'equip del catedràtic Carles Solà, durant el seu primer mandat com a rector de la UAB (1994-1998).

2.2 L'aposta estratègica per un nou edifici i una nova denominació

El 1998 es van iniciar les obres del nou edifici de la biblioteca a la plaça Cívica, que culminarien amb la inauguració, el 8 d'abril del 2002, de la nova seu, fruit de l'aposta estratègica de l'equip de govern de la UAB per fusionar tres equipaments emblemàtics: la Biblioteca de Comunicació, l'Hemeroteca General i la Biblioteca General.

Calia decidir el nom del nou edifici i, en una reunió de l'equip de govern, l'aleshores secretari general i actual degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació, Enric Marín, va ajudar a albirar la solució, amb una proposta clara: “Sens dubte, el que hi ha aquí dins és la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General; per tant, aquesta ha de ser la nova denominació” (Marín, 2023). “La voluntat de convertir l'actual edifici de la plaça Cívica en Biblioteca General el 1999 hauria estat una equivocació irreparable” (Perona Páez, 2010). Així doncs, vist a distància, aquesta concreció en la definició del nom segurament ha estat un dels valors que ha acompanyat la projecció internacional d'aquest equipament científic entre l'àmbit docent i investigador.

A partir d'aquest moment històric, amb el trasllat a la nova seu, la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) passa a custodiar la col·lecció local, la reserva i les tesis doctorals de tot el campus mentre s'han publicat en paper.

El nou equipament també acull la seu del Servei de Biblioteques (UAB) i de tres centres de recerca: el Centre Documental de la Comunicació (CEDOC), integrat a l'estructura de la mateixa Biblioteca; l'Institut de la Comunicació (InCom-UAB), i el Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB), que, a partir del 2018, es converteix en Institut de Recerca de l'Esport (IRE-UAB).⁴

L'entrada al segle XXI ve acompanyada d'hàbits nous, que obligaran la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) a adaptar-se a entorns nous, arran de la transformació digital, que permetrà ampliar l'accés en obert a la documentació disponible fins aleshores i s'encaminarà cap a un nou canvi estructural educatiu i de recerca, amb l'entrada a l'espai europeu d'educació superior (EEES) i l'espai europeu de recerca (EER), en vigor a partir del 2010.

En l'àmbit de la recerca, la Budapest Open Access Initiative, promoguda per l'Open Society Institute, el desembre del 2001, permetrà accelerar l'esforç internacional per l'accés obert a internet, cosa que la Comissió Europea adopta com a prioritat.

2.3 Les línies de treball de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), un servei públic obert a la societat

La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), com a membre integrant del Servei de Biblioteques (UAB),⁵ participa en les seves set línies de treball principals.

D'una banda, processa, conserva i difon els fons bibliogràfics i documentals de la UAB amb l'objectiu d'atendre les necessitats docents, de recerca i d'innovació de la universitat. En segon lloc, organitza activitats i promou la difusió dels seus fons i serveis (exposicions bibliogràfiques, cursos de formació per als usuaris, novetats bibliogràfiques, guies de l'usuari, etc.). Una tercera tasca que desenvolupa és la col·laboració en els projectes docents i en estratègies d'innovació. En quart lloc, optimitza el suport a l'acreditació i l'avaluació de la recerca, un aspecte fonamental per al personal docent i investigador en la consolidació de la seva carrera acadèmica professional. En cinquè lloc, promou la implantació de la ciència oberta i l'*open data*. En sisè lloc contribueix a la visibilitat de tota la producció científica de la UAB. I en setè i darrer lloc, promou la capacitació de la comunitat en l'ús eficient i ètic de la informació, un aspecte que permet a l'usuari formar-se en educació mediàtica i saber ser crític a l'hora de consumir la informació que rep.

3. Fons especials de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB)

Les col·leccions i els fons especials són recursos preuats per a les biblioteques, i ofereixen un valor afegit significatiu a l'experiència de recerca i aprenentatge dels usuaris. Brinden una perspectiva única sobre la història, la cultura i la societat, i són eines útils per a l'ensenyament, l'aprenentatge i la recerca. A més a més, la gestió, conservació i difusió d'aquests materials ajuda a protegir el patrimoni cultural per a les generacions futures (Santos, 2010; Farré Fiol i Gómez Escofet, 2013; Calvet Renedo, 2011; Camps i Miró, 1998).

Algunes característiques que ofereixen aquestes col·leccions especials són:

1. **Contingut exclusiu.** Les col·leccions especials solen incloure materials únics que no es troben en altres biblioteques: manuscrits, documents històrics, fotografies, mapes, dibuixos o fons personals amb materials arxivístics que ofereixen una perspectiva única sobre la història, la cultura i la societat, i que ens permeten resseguir la vida i l'activitat de personatges.
2. **Recerca especialitzada.** Les col·leccions especials són particularment útils per a la recerca especialitzada. Els investigadors troben materials específics que els permeten aprofundir en un tema concret i descobrir detalls que altrament no trobarien disponibles. Això pot ser particularment important per a àrees de recerca que requereixen accés a materials originals.
3. **Ensenyament i aprenentatge.** Les col·leccions especials

també són eines valuoses per a l'ensenyament i l'aprenentatge. Els professors poden utilitzar materials d'aquestes col·leccions per millorar les seves classes i oferir als estudiants una experiència d'aprenentatge més rica i completa.

4. **Preservació del patrimoni cultural.** Les biblioteques que acullen col·leccions especials també tenen un paper important en la preservació del patrimoni cultural. Aquestes biblioteques treballen per assegurar que els materials es conservin adequadament i estiguin disponibles per a les generacions futures. En fer-ho, contribueixen a la protecció de la història i la cultura.

Algunes de les col·leccions més destacades que formen part de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) són les següents (en la descripció incorporem l'adreça de consulta, sempre que existeixi):

- **Fons Marca:** revistes principalment catalanes de temàtica artística i literària (1805-1960) (<https://bit.ly/3PJZRQ2>).
- **Col·lecció local UAB:** documents publicats per la Universitat Autònoma de Barcelona des de la seva creació (des del 1968 fins ara).
- **Tesis UAB:** tesis lligides a la Universitat Autònoma de Barcelona des de la seva creació. En un inici, en format paper, i actualment, en digital (<https://ddd.uab.cat/collection/tesis>).
- **Fons Daniel Jones:** llibres, revistes i dossiers temàtics sobre comunicació, reunits pel doctor Daniel Jones (1950-2007), professor de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) i de la Facultat de Comunicació i Relacions Internacionals Blanquerna (URL), així com investigador expert en estructura i polítiques de comunicació (<https://bit.ly/46gvEz7>).
- **Fons Joaquim Romaguera:** llibres, revistes i dossiers temàtics sobre cinema reunits per l'escriptor, crític de cinema i investigador Joaquim Romaguera (1941-2006) (<https://bit.ly/3RFqJ6x>).
- **Fons Miquel de Moragas i Spà:** llibres, revistes, dossiers temàtics, manuscrits i documentació personal i professional del catedràtic Miquel de Moragas i Spà (Barcelona, 1943), impulsor de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) i de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB).
- **Guions de Ràdio Barcelona:** guions radiofònics amb la programació diària de l'emissora EAJ-1 Radio España de Barcelona, més tard anomenada Radio Barcelona (1925-1958) (<https://bit.ly/46ACGhX>).
- **Guions de Radioteatro:** guions de les obres teatrals emeses en l'espai radiofònic Radioteatro, de Ràdio Barcelona, dirigit per Armand Blanch (19??-1981).
- **Fons Fanzins:** publicacions autoeditades i fetes amb pocs mitjans; si bé alguns fanzins són de producció individual, el gruix de la col·lecció està format per obres de creació col·lectiva; els continguts són heterogenis, però

comparteixen el fet d'abordar fenòmens i de visibilitzar actors que no apareixen en altres mitjans de comunicació de l'època.

- **Fons Mallorquí:** obra creativa i documentació professional i personal de l'escriptor, guionista i traductor José Mallorquí (1913-1972).
- **Fons Centre d'Estudis Olímpics (UAB):** documentació especialitzada en els Jocs Olímpics de Barcelona 92, i en l'impacte de l'olimpisme en la societat (estudi de les cerimònies i cobertures dels Jocs Olímpics, el valor econòmic i urbà a les ciutats, etc.).

Altres col·leccions destacades que es troben en fase de descripció i treball intern són les següents:

- **Fons Nova Cançó:** documentació recollida entre els anys seixanta i vuitanta per Josep Porter Moix, mànager d'aquest moviment artístic i cultural, de resistència, que durant l'època franquista va impulsar la creació i la divulgació d'una cançó contemporània en llengua catalana.
- **Fons Arxiu de la Crida:** documents procedents de la Crida a la Solidaritat en Defensa de la Llengua, la Cultura i la Nació Catalanes, moviment catalanista nascut el 1981 i dissolt el 1993.
- **Fons administratiu La Voz de España:** documentació administrativa de l'estudi de doblatge La Voz de España (1936-2010).

Totes aquestes col·leccions es van lligant, complementàries, entre si, i ens permeten aprofundir en moviments polítics, socials o sindicals de cada moment i de cada època. A tall d'exemple, el fons de guions de ràdio de Ràdio Barcelona ens ajuda a veure i viure la història de la primera meitat del segle xx, de la mateixa manera que el fons Nova Cançó ens permet aproximar-nos a un moviment cultural de lluita de final del tardofranquisme i inici de la Transició.

També cal destacar el valor afegit que aporten les publicacions pròpies de la Universitat Autònoma de Barcelona, generades dins del campus i que formen part del fons de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB).

Amb motiu de la inauguració del nou edifici, l'any 2002, el professor Armand Balsebre va reflexionar sobre el paper de preservació patrimonial d'aquest equipament universitari: "En el fons documental de la Biblioteca i l'Hemeroteca tenim dipositat el patrimoni de la nostra memòria històrica i del saber científic de la comunicació en el segle xx, precisament un segle que avui descrivim sense exageracions retòriques com el segle de la comunicació. Cal protegir-lo!, perquè aquí hi ha una part de nosaltres mateixos, professors, alumnes i investigadors de la comunicació. Aquest valor de tipus patrimonial coincideix alhora amb un valor simbòlicament més important: protegint la conservació i el creixement del fons documental de la nostra Biblioteca i Hemeroteca, segell de la nostra identitat com a investigadors que processem informació, acumulem saber i després el redistribuïm a la societat (a través de l'ensenyament,

de les publicacions, dels congressos científics, del contacte quotidià amb els mitjans de comunicació), estem també protegint la font de la qual brolla el coneixement que arriba a la nostra societat" (Balsebre, 2002).

L'esforç per la preservació digital i l'aprenentatge vinculat en l'àmbit de les humanitats va fer que l'any 2016 la UAB apostés per crear la Xarxa d'Humanitats Digitals, com a subxarxa de la Comunitat Orientada a Reptes Estratègics (CORE) de Patrimoni Cultural, amb la qual la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) comparteix àrea d'interès.

Un exemple destacat del treball de la Biblioteca en l'àmbit de les humanitats digitals és el projecte de l'Arxiu Sonor de la Ràdio a Catalunya (<https://arxiuradio.uab.cat>), una iniciativa de l'Institut de la Comunicació (InCom-UAB) i la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) orientada a la recopilació, descripció, preservació i difusió de fragments sonors d'emissores catalanes i espanyoles presents a les bandes de radiodifusió a Catalunya i de les ràdios catalanes que distribueixen els seus continguts per internet.

3.1 La singularitat de la secció del CEDOC, dins de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB)

El Centre Documental de la Comunicació (CEDOC) és una secció de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) especialitzada en la recollida, classificació, conservació i difusió de documents i materials per a l'anàlisi de la situació política contemporània a Catalunya i a Espanya.

El CEDOC va iniciar la seva trajectòria l'any 1973 recollint les publicacions periòdiques clandestines que no podien ser de consulta lliure a les biblioteques de la UAB. Aquesta tasca va ser iniciada pel professor Eugeni Giral, juntament amb el seu col·laborador Toni Estupiñà. En aquella època també es va començar la feina de documentació sobre els mitjans de comunicació, afavorida per la ubicació del centre a l'aleshores Facultat de Ciències de la Informació (UAB). És per aquest motiu que es va anomenar Centre Documental de la Comunicació; avui en dia, la sigla CEDOC és el recordatori d'aquells inicis.

La Transició i l'arribada de la democràcia, amb l'esclat de les activitats dels partits polítics, sindicats, plataformes i associacions, van orientar el CEDOC cap a la conservació, preservació i difusió dels materials que aquestes organitzacions produeixen, que sovint tenen una vida molt efímera. Al mateix temps, el centre ha treballat en la recuperació dels testimonis de les activitats polítiques del franquisme i de l'antifranquisme com a antecedents de la Transició i la democràcia (Giral, 2010).

El volum més destacat de documentació del CEDOC té origen en els moviments antifranquistes, i té un valor especial perquè consta de publicacions originades en la clandestinitat. Els documents recollits provenen d'organitzacions molt diverses: partits polítics, sindicats, associacions de veïns, organitzacions no governamentals, entitats municipals i tota mena de moviments socials.

El CEDOC aplega més de 45.000 documents. Destaquen, pel seu volum, els llibres (més de 21.000), les publicacions

periòdiques (més de 9.000) i els cartells en paper (més de 15.000), tot i que també s'hi conserven altres materials, com fullets o adhesius.

Pel que fa a les publicacions periòdiques, cal destacar la col·lecció de premsa política catalana, bàsicament de l'època franquista i de la dècada dels anys seixanta i setanta del segle xx. Una part d'aquest fons està digitalitzada i és consultable en línia al Dipòsit Digital de Documents (DDD-UAB): <https://ddd.uab.cat/collection/ppc>.

El fons Viladot, format per premsa antifranquista recollida pel periodista Albert Viladot (1954-1993), és una part important d'aquesta col·lecció de publicacions periòdiques (Culla, 1993).

En relació amb la col·lecció de cartells polítics en paper, més de 6.000 documents estan catalogats i digitalitzats i són consultables en línia al DDD-UAB: <https://ddd.uab.cat/collection/carpol>. Aquesta col·lecció és una de les més destacades del CEDOC, i reflecteix principalment l'activitat política dels anys de la transició democràtica espanyola. Recull propaganda electoral dels diversos comicis (europeus, estatals, autonòmics i locals), i publicitat de partits polítics, sindicats i associacions de la societat civil.

La col·lecció de cartells polítics és un fons viu que continua creixent, tot i que amb noves metodologies. Avui en dia, els cartells polítics són documents nadius digitals, i es recullen de manera automatitzada a través de la captura de les publicacions dels partits polítics a les xarxes socials. El CEDOC continua així la tasca original de preservació i difusió d'aquesta documentació de vida efímera.⁶

Altres col·leccions singulars, adscrites al CEDOC, són els llibres de cartellisme, del Sàhara Occidental i el País Basc, els adhesius polítics (<https://ddd.uab.cat/collection/adhpol>) i els arxius d'entitats com el Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) (<https://ddd.uab.cat/record/168400>) i el Partido del Trabajo de España / Partit del Treball de Catalunya (PTE, PTC) (<https://ddd.uab.cat/record/144582>).

4. Un equipament obert a la societat

La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), com la resta d'equipaments que formen part del Servei de Biblioteques (UAB), ofereix accés obert i igualtat d'oportunitats per a tothom.

A través de la reconversió d'una part de la segona planta en el COMTEC Centre, com a extensió d'un espai d'ús compartit amb la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB), la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) fa un pas més per obrir-se no només als estudiants de la facultat, sinó a la societat en general (Fabregat, 2021; Hernández-Pérez, 2022). Es tracta d'un espai diàfan, amb tres àmbits destacats: una àrea d'experimentació, un espai àgora (amb unes grades modulars movibles i equipament audiovisual) i un espai de creació-cotreboll, inaugurat l'abril del 2021, encara en període de pandèmia de la COVID-19.

El COMTEC Centre forma part d'un projecte més ampli de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB), anomenat Projecte COMTEC, centrat en la formació de docents i investigadors i de personal d'administració i serveis. També es proposa ser un entorn i un espai de contacte amb empreses externes per fer demostracions o presentar nous productes.

Orientat a la innovació docent de manera prioritària, el COMTEC Centre coexisteix amb un ús espontani dels estudiants, per fer-lo servir per elaborar un treball en grup, estudiar o fins i tot trobar un entorn de descans. La voluntat és "connotar l'espai al voltant de tres eixos: la realització d'activitats d'innovació, des de perspectives participatives i emprant metodologies de codisseny i cocreació" (Hernández-Pérez, 2022).

"Bona part de l'èxit del projecte dependrà de saber integrar-lo en la rutina i estructura institucionals i d'incorporar la innovació en la mateixa gestió", afirma Tomàs Fabregat, cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) (Fabregat, 2021).

En la mateixa línia, Oskar Hernández-Pérez, gestor de l'Hemeroteca General (UAB), considera que "la transformació dels espais afavoreix la cocreació col·lectiva; d'aquesta manera, des de la biblioteca i hemeroteca posem les col·leccions a disposició dels usuaris, perquè ells puguin participar en el codisseny de nous usos dels fons que tenim; perquè els espais en si mateixos no són transformadors: cal connotar-los i que la comunitat que els habita els senti com a propis" (Hernández-Pérez, 2023).

Per l'actual coordinador de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), Jaume Soriano, "la principal fortalesa de la Biblioteca és l'equip de persones que gestiona el servei i també les possibilitats que permet l'espai". En relació amb les fites assolides, considera, com una de les més rellevants, "la capacitat de la Biblioteca per adaptar-se de forma àgil als canvis esdevinguts en el sistema científic dels darrers anys, especialment la incorporació del suport digital de literatura científica i els serveis per a la publicació en obert". Entre els reptes pendents, Soriano considera l'optimització del fons hemerogràfic i les gestions iniciades per ampliar el fons amb material de maquinari i programari que permeti donar servei a la docència i la recerca en videojocs. "D'altra banda, penso que també seria interessant potenciar la col·laboració amb altres institucions i centres de dins de la UAB i de fora el campus. L'exemple de la presentació del projecte de l'Arxiu Sonor de la Ràdio a Catalunya, el 13 de febrer de 2023, que es va celebrar a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, gràcies també a la Societat Catalana de Comunicació, és el tipus d'activitats que cal seguir fent" (Soriano, 2023).

D'altra banda, l'actual degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB), Enric Marín, considera que "una cosa que no ens atrevim a dir, però que és veritat, és que la nostra Biblioteca és, en temes comparatius, millor que moltes biblioteques de comunicació universitàries americanes. Per quina raó? Som molt potents, com a biblioteca i hemeroteca universitàries en comunicació, perquè des de la nostra perspectiva europea —i

això és gràcies a Miquel de Moragas i Spà— hi ha recollides totes les tradicions europees i les de l'Amèrica Llatina (a més a més de les de l'Amèrica del Nord), i aquestes dues potes són pràcticament inexistentes a moltes biblioteques de comunicació dels Estats Units. Això és una cosa que de vegades no en som conscients i és el nostre fet diferencial: el que ens permet ser considerats el centre de documentació en comunicació de referència del sud d'Europa; i això és indiscutible. I des del punt de vista estratègic, ara hauríem de ser sensibles a la innovació en comunicació que ve del Pacífic” (Marín, 2023).

Per al professor i investigador Martín Becerra, de la Universidad Nacional de Quilmes (Argentina), expert en mitjans de comunicació i indústries culturals, la Universitat Autònoma de Barcelona va ser una oportunitat als anys vuitanta i noranta del segle xx, perquè molts investigadors llatinoamericans fessin una aposta personal per estudiar-hi el doctorat, ja que als seus països d'origen només es podien cursar estudis de llicenciatura i *maestría* (uns estudis a mig camí entre el màster i el doctorat europeus).

“Tot el Servei de Biblioteques (UAB) —i en particular la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB)— va ser una espècie de temple, de santuari, que em va permetre accedir a continguts que d'una altra manera eren impossibles. L'any 1996-1997, quan jo vaig començar el postgrau a la UAB, internet tot just començava i, per descomptat, la majoria de publicacions no estaven en línia. Bàsicament, sense aquesta quantitat enorme d'hores que vaig gaudir estant allà a la Biblioteca no hagués pogut realitzar els meus estudis de postgrau, perquè era, en aquell moment —i suposo que ho segueix essent avui en dia—, la biblioteca més ben equipada, almenys a Iberoamèrica, en matèria de comunicació i amb un servei que recordo meravellós: necessitava un llibre i el sol·licitava, i al cap de pocs dies el llibre ja estava incorporat al catàleg de la Biblioteca”. En aquest sentit, Martín Becerra també destaca que “l'accés a materials en diferents idiomes, amb tradicions de pensament diverses i autors i autores de pluralitat de perspectives va ser sempre enriquidor. A més, la Biblioteca era un lloc de trobada, de consulta i aprenentatge amb altres col·legues, amb qui compartíem lectures i les interpretacions que realitzàvem. I gràcies a la formació d'aquella època, molts investigadors llatinoamericans en comunicació vam poder formar-nos a l'Autònoma i, de retorn als nostres països, implantar estudis de doctorat a partir dels primers anys 2000” (Becerra, 2023). Per a ell, la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), juntament amb la biblioteca de la Universidad de Buenos Aires i la de la Oxford University, constitueixen els tres grans referents internacionals en l'àmbit de les biblioteques universitàries especialitzades en ciències de la comunicació al món.

L'aposta de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) per acompanyar estudiants, docents, investigadors i periodistes en les seves tasques diàries continua vigent cinquanta anys més tard.

5. Conclusions

En els darrers cinquanta anys, les biblioteques universitàries es reestructuren des del punt de vista físic i social: deixen de ser espais amb un fons a la prestatgeria física per passar a ser biblioteques que obren l'espai al territori, a la societat, amb la voluntat de ser útils i deure's als usuaris que les volen consultar. La reordenació de l'espai, amb sales diàfanques que s'adaptin als usos múltiples i a la innovació docent, ha obligat també a replanificar, amb esforç, el lloc on guardar els fons físics que —també— ocupen espai.

La Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), vinculada des del seu naixement a la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB), ha aconseguit consolidar-se en un període de cinc dècades (1972-2022) com a referent internacional en la recerca i els estudis de comunicació. L'encertada aposta històrica, des de l'origen, per construir un fons que recollís la diversitat de pensaments i tendències europees i llatinoamericanes, a més a més de les nord-americanes, l'ha convertit en una biblioteca única, pel valor qualitatiu dels seus fons bibliogràfics, hemerogràfics i singulars. Caldrà veure si, entre els reptes de futur, és capaç de recollir la producció científica d'interès que s'està elaborant a altres territoris, com l'Àsia i el Pacífic.

Pel que fa a les col·leccions, caldrà mantenir la tasca de suport a la docència i l'aprenentatge amb l'adquisició dels materials de curs, ara ja fonamentalment en format digital. Aquesta evolució cap a una col·lecció eminentment digital permetrà alliberar uns espais que caldrà adaptar a les noves necessitats de la comunitat universitària.

I respecte a les col·leccions especials, se n'ha d'incentivar l'ús com a base de treballs acadèmics i de recerca periodística. A més a més, caldrà estar alerta a les possibilitats que obrirà la incorporació de la intel·ligència artificial en la gestió i la difusió dels fons patrimonials. Els avenços tecnològics han de servir per millorar la gestió de les col·leccions especials, agilitzant la descripció i classificació de la documentació, augmentant les opcions d'accessibilitat i establint relacions entre documents i col·leccions d'una manera àgil i eficient.

Aquesta evolució de la biblioteca no serà possible sense comptar amb la implicació del personal, un equip humà cada vegada més multidisciplinari. Els programes de formació permanent seran fonamentals per assegurar l'actualització de coneixements i capacitats que permetin a aquests treballadors afrontar amb èxit els nous reptes. També serà cada vegada més necessari establir aliances amb altres serveis de la universitat, així com altres agents externs.

L'esforç per haver aconseguit digitalitzar i posar en obert els continguts dels fons de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) permeten que aquest equipament científic continuï essent un referent com a servei obert a la societat i que ofereix igualtat d'oportunitats. El treball en humanitats digitals també fa pensar que es podran obrir nous camins en la preservació del patrimoni cultural i la transformació d'informació en coneixement.

Finalment, cal continuar motivant estudiants, investigadors, docents i periodistes a conèixer els fons documentals de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB), perquè els consultin i els analitzin, i aportin així noves mirades i interpretacions sobre la història contemporània recent.

L'aposta innovadora perquè els usuaris puguin participar en el codisseny de nous usos dels fons de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) ampliarà, sens dubte, l'actual dimensió de servei públic d'aquest equipament universitari, amb la generació de coneixement nou, que també retornarà a la societat i ens permetrà assolir noves fites impensables fins ara.

Notes

1. Aprenentatge servei (APS) és una “proposta educativa a través de la qual els estudiants es formen mitjançant la participació en un projecte orientat a resoldre una necessitat real d'una comunitat i millorar, així, les condicions de vida de les persones o la qualitat del medi ambient”. Aquest tipus de formació que s'està implantant a la universitat a través d'algunes assignatures és una manera de vincular els ensenyaments al territori, amb propostes tangibles, on els alumnes aprenen a resoldre reptes socials actuals. Font: UAB [en línia] <https://bit.ly/3F4fSeS>
2. A Catalunya els estudis de Periodisme havien començat el 1952, com a secció de l'Escuela Oficial de Periodismo, fundada a Madrid el 1941. El maig del 1963 aquest organisme va tancar les portes, i va començar un període d'incertesa amb el risc que suposava que el país, en plena dictadura, es quedés sense aquests estudis. Tanmateix, aquesta situació també permetia la possibilitat d'organitzar uns estudis nous “fora del control directe del règim, i això és el que afortunadament ocorregué” amb la creació de l'Escola de Periodisme de l'Església a la Institució Cultural del Centre d'Influència Catòlica, fundats a Barcelona el 1964 (Berrio, 1997:24).
3. Posteriorment s'afegirien a l'oferta amb estudis de primer, segon o tercer cicle, de manera progressiva, la resta d'universitats de Catalunya: les públiques Universitat de Barcelona, Universitat de Girona, Universitat de Lleida, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Rovira i Virgili i les privades Universitat Ramon Llull, Universitat Abat Oliba CEU, Universitat Internacional de Catalunya, Universitat Oberta de Catalunya i Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.
4. Amb la transició del Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB) a l'Institut de Recerca de l'Esport (IRE-UAB), l'any 2018, la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB) va passar a acollir tot el fons documental històric del CEO-UAB
5. A juliol del 2023, el Servei de Biblioteques de la UAB està format per una xarxa d'equipaments que treballen de manera coordinada: la Biblioteca de Ciència i Tecnologia,

la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General, la Biblioteca de Ciències Socials, la Biblioteca d'Humanitats i Cartoteca General, la Biblioteca de Medicina, la Biblioteca de Veterinària, al campus de Bellaterra; la Biblioteca Universitària de Sabadell, també de la UAB, i les biblioteques de les unitats docents de Medicina Vall d'Hebron i Josep Laporte, de la UAB i a Barcelona

6. A Catalunya hi ha un altre centre de documentació política de referència, el Pavelló de la República (Universitat de Barcelona), també dedicat a documentació política però que s'ha centrat en continguts de la Segona República, la Guerra Civil i l'exili, períodes històrics previs al que documenta el CEDOC

Referències

- Balsebre, A. (2002). Un magatzem de paraules per a la recerca. Un espai obert per a la reflexió i el pensament. *Biblioteca informacions*, 25, 12. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/128911>
- Berrio, J. (1997). Organització de la recerca sobre comunicació a Catalunya”. A J. Berrio, (dir.), *Un segle de recerca sobre comunicació a Catalunya*. Servei de Publicacions.
- Calvet Renedo, S. (2011). *40 anys de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General*. Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). <https://ddd.uab.cat/record/71526>
- Camps i Miró, T. (1998). El fons Marca. *Biblioteca informacions*, 18, 4-6. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/128653>
- Civil i Serra, M. (2020). Transferència de coneixement i accés obert. Entrevista a Tomàs Fabregat, cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). Portal de la Comunicació (InCom-UAB), 5 de maig. bit.ly/3NzoWw7
- Culla, J. B. (1993). El Fons Albert Viladot, al CEDOC. *Biblioteca Informacions*, 5, 3. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/238485>
- Fabregat, T. (2021). Repensar les Biblioteques: el COMTEC Centre. *Biblioteca Informacions* (26 d'abril). ISSN 1130-9318. <https://bit.ly/3Qclwkw>
- Farré Fiol, C. i Gómez Escofet, J. (coords.) (2013). Col·leccions singulars a les biblioteques de la Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona. <https://ddd.uab.cat/record/107702>
- Giral, E. (2010). El CEDOC. *Biblioteca Informacions*, 39, 22. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/129390>
- Hernández-Pérez, O. (2022). Un curs de COMTEC Centre. *Biblioteca Informacions* (6 d'octubre). ISSN 1130-9318. <https://bit.ly/3LLZdAq>

- Moragas Spà, M. de. (1992). Del carrer Egipcíaques al campus de Bellaterra: l'any 1987 es va inaugurar el nou edifici d'una facultat que vol evitar l'aïllament. *Capçalera*, 32, 6-8. ISSN 2565-1099. <https://bit.ly/3ZEHn8n>
- Moragas, M. de (2010). El primer llibre de la Biblioteca de Comunicació. *Biblioteca informacions*, 39, 10. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/129386>
- Moragas i Spà, M. de (2019). Discurs de Miquel de Moragas, Premi Amic de les Biblioteques (UAB). Fundació Amics UAB, 28 de novembre. <bit.ly/3JBWSXB>
- Moragas i Spà, M. de (2021). *Els primers anys. Estudis de Comunicació a la UAB. Antecedents i inicis (1971-1985)*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Perona Páez, J. J. (2010). Simfonia de paraules, imatges i sons. *Biblioteca informacions*, 39, 11. ISSN 1130-9318. <https://ddd.uab.cat/record/129389>
- Santos, T. (2010). Els fons especials de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General. *Biblioteca informacions*, 39, 20, ISSN 1130-9318.
- Servei de Biblioteques (UAB) (2023). *Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). Guies de les Biblioteques*. Servei de Biblioteques (UAB). <https://bit.ly/48CfYrD>

Entrevistes personals

- Becerra, Martín. Professor de la Universidad Nacional de Quilmes (Argentina). Entrevista telefònica, 01-07-2023.
- Fabregat, Tomàs. Cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). Entrevista presencial a Bellaterra, recollida a Civil i Serra, M. (2020): "Transferència de coneixement i accés obert. Entrevista a Tomàs Fabregat, cap de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB)" [En línia], a Portal de la Comunicació (InCom-UAB), 5 de maig. <bit.ly/3NzoWw7>
- Hernández-Pérez, Oskar. Gestor de l'Hemeroteca General (UAB). Entrevista presencial a Bellaterra, 15-06-2023.
- Marín, Enric. Professor titular del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura (UAB), actual degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació (UAB) i Secretari General de la UAB durant els anys 1998-2002. Entrevista presencial a Bellaterra, 17-05-2023.
- Moragas i Spà, Miquel de. Catedràtic honorari del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura (UAB). Entrevista presencial Bellaterra, 10 de maig de 2023.
- Soriano, Jaume. Professor titular del Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura (UAB) i actual coordinador de la Biblioteca de Comunicació i Hemeroteca General (UAB). Entrevista en línia, Bellaterra, 15-05-2023.